

Wiesław Błach, Wojciech J. Cynarski, Łukasz Błach

SAMBO : system samoobrony i sport = SAMBO : a self-defence system and sport

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu,
kultura, zdrowie, edukacja] 6, 100-103

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SAMBO – system samoobrony i sport / SAMBO – a self-defence system and sport

Słowa kluczowe: sztuka obrony, walka, historia samoobrony

Sambo – to skrót od słów w języku rosyjskim (SAMozaszczita Biez Oruża) – SAMoobrona Bez Oręża (Broni). System walki w samoobronie powstał w Ionie, wewnątrz służb specjalnych Związku Radzieckiego i za 70 lat, od 1921 do 1991 roku, kiedy to rozpadł się Związek Radziecki zdobyło sporą popularność.

Sambo to system, w którym znalazły się najefektywniejsze: metody, sposoby, chwytów stosowane we wszystkich znanych w świecie systemach samoobrony. Jego wszechstronność i uniwersalność polega na nieograniczonej obfitości sposobów unieszkodliwiania przeciwnika a przez to każdy zajmujący się sambo może znaleźć w tym systemie, sposoby i chwytów najbardziej odpowiadające dla siebie.

Cały system radzieckiej samoobrony był podzielony na : sambo bojowe i sportowe. Do czasu rozpadu ZSRR system bojowego sambo był niedostępny dla społeczeństwa i głęboko utajniony. Natomiast część sportowa była dostępna dla narodu i masowo uprawiana. Ta strona samoobrony odnosiła sukcesy w sambo, judo i walkach bez regul.

Historia powstania sambo

Sambo – to skrót od słów w języku rosyjskim (SAMozaszczita Biez Oruża) – SAMoobrona Bez Oręża. System walki w samoobronie powstał wewnątrz służb specjalnych Związku Radzieckiego w latach dwudziestych XX wieku. Pierwsze wzmianki na temat pojęcia „samoobrony bez broni” pojawiły się w książce Wiktora Afanasiewicza Spirydonowa pt. *Przewodnik samoobrony bez broni w systemie ju-jitsu*. Książka ta została napisana w 1927 roku i była przeznaczona dla pracowników NKWD. Autor książki urodzony w 1833 roku, był uczestnikiem wojny rosyjsko-japońskiej w Mandżurii w 1905 roku i pierwszej wojny światowej w 1914 roku. W czasie działań wojennych został ranny i przeniesiony do rezerwy. W 1921 roku Spirydonow tworzy podwaliny nowego systemu składającego się z najefektywniejszych sposobów i chwytów różnych sztuk walki stosowanych w tamtym okresie czasu [Rudman 2003].

Jak mówił „sztuka samoobrony pomaga osiągnąć zwycięstwo wszelkimi dostępnymi sposobami, dlatego nie powinno się używać w samoobronie tylko jednego systemu walki wręcz, który nigdy nie obejmie mnogości złożonych sytuacji i zdarzeń występujących w walce realnej”. Spirydonow jako pierwszy klasyfikuje chwytów i nadaje im nazwy [Rudman 2003]. Idea nowego systemu samoobrony zawierała się w tym, aby znalazły się w niej najefektywniejsze: metody, sposoby i chwytów stosowane we wszystkich znanych w świecie sztukach walki. Wprowadzenie takiego systemu było spowodowane koniecznością odpowiedniego wyszkolenia nowych kadr dla służb mundurowych nowo powstałego państwa (ZSRR).

W nowym systemie samoobrony posługiwano się elementami wykorzystywanymi w różnych sztukach walki takich jak: z Japonii – *ju-jitsu*, *jūdō*, karate, aikidō, sumō; z Chin – *wu shu*; z Mongolii *barilda*; z Iranu *koszti*; z Korei – taekwondo, *sirum* czy grecko-rzymskich *zapasy*. Oczywiście nie zabrakło w nim elementów z różnych rodzajów walk narodów wchodzących w skład nowego państwa radzieckiego. W Związku Radzieckim praktycznie każdy naród miał swój system czy sztukę walki, których elementy wykorzystano w sambo: *gruzińska „czidaoba”, uzbeki „kurasz”, mołdawski „trinte”, tadżyckie „guszti”, ormiański „koch”, tuwiński „kuresz”, baszkirski „kurjasz”, kałmycki „noołdan”, azerbejdżański „giulesz”, turkmeński „guresz”, kazachski „kures”, tatarski „kurjasz”, jakutski „hapsagaj”, turkmeńska „hiwińskaja” czy ukraiński „sobor i hopak”* [Tumanian 1997; Cynarski 2004].

W 1928 roku Spirydonow wydaje drugą książkę (z adnotacją „Do użytku wewnętrznego”), w której przedstawia podstawowe zasady nowego systemu samoobrony. Po wielu latach poszukiwań optymalnych rozwiązań działań bojowych doszedł do wniosku, że chwytów *ju jitsu* są nieco skomplikowane i złożone przy zatrzymaniu i rozbrajaniu przeciwnika. Stwierdza również, że w związku ze specyficznymi warunkami klimatycznymi i inne obce systemy samoobrony są mało przydatne w warunkach Rosji. Także w tytule książki autor odchodzi od *ju jitsu* i wydaje ją pod

tytułem *Samoobrona bez broni. Trening i zawody*. Głównym hasłem książki jest „Wszystko dobre co prowadzi do zwycięstwa”. Ponadto Spirydonow wprowadza zasadę „z jak najmniejszymi stratami energii osiągnąć jak najlepsze rezultaty”. W lutym 1929 roku Spirydonow organizuje i przeprowadza pierwsze mistrzostwa moskiewskiego „Dynamo” w samoobronie [Rudman 2003].

W 1933 roku wydaje trzecią książkę o sambo, jak poprzednie podręczniki, z dopiskiem „Do użytku wewnętrznego”. Opisuje w niej między innymi zasady organizacji zawodów w samoobronie. Na łamach swojej książki autor zastanawia się nad nazwaniem swojego nowego systemu walki. Na początku nazwa brzmi „SAM”, następnie „SAMOZ” a na koniec pojawiło się słowo „SAMBO”. Taką drogą powstał termin, który dzisiaj znany jest na całym świecie i oznacza system samoobrony. W 1940 roku uczeń Sirydonowa, Wiktor Wołkow kontynuując dzieło swojego nauczyciela napisał książkę pt. *Kurs samoobrony bez broni. Sambo. Podręcznik dla szkół NKWD*. W podręczniku tym opisane zostały podstawowe techniki bojowe konieczne dla pracy operacyjnej. Techniki zostały sklasyfikowane w siedmiu grupach: unieruchomienia i obezwładnienia, dźwignie, wykręcenia, wytrącenia z równowagi (rzuty), uciski i duszenia, uderzenia i kombinacje. Oprócz tego opisany został system treningowy, chwyt specjalnego przeznaczenia: walka z dwoma typami noży, obrona przed przeciwnikiem uzbrojonym w broń palną, chwyt i kontratak, metodyka nauczania i przeprowadzanie zawodów. Podręcznik Wołkowa podobnie jak i książki Spirydonowa był niedostępny dla zwykłego obywatela, a tylko dla członków NKWD. W czasie drugiej wojny światowej wszyscy żołnierze armii radzieckiej, zwiadowcy i wojska desantowe byli uczeni na kursach sambo.

Po zakończeniu II wojny światowej „samoobrona bez broni” rozdzielona została na dwa rodzaje: sambo bojowe i sambo sportowe. Pierwsze zostało niejawnym, tajnym do czasu rozpadu ZSRR, natomiast sambo sportowe stało się masowo uprawianą i popularną dziedziną sportu.

Sambo sportowe

W 1930 roku do Moskwy przyjechał Vasilij Ocshepkov – jūdōka, który w 1913 roku ukończył z czarnym pasem (2 dan) instytut jūdō „Kōdōkan”. W latach 1918–1926 był rezydentem głównego zarządu wywiadu w Japonii. W Moskwie Ocshepkov pracował w instytucie kultury fizycznej jako wykładowca judō. W tym czasie prowadził kursy judo, które uzupełniał elementami technicznymi zaczerpniętymi z różnych rodzajów walk narodów wchodzących w skład państwa radzieckiego. Wprowadził nowy krój bluzy, ponadto do ubioru walczących zawodników obuwie – „borcowki”, a także zmodyfikował zasady prowadzenia pojedynków. Tak powstał nowy rodzaj sportu, który wówczas nazywał się „walka w stylu wolnym”. Był to rodzaj walki, który bogate dziedzictwo jūdō uzupełniał elementami chwytów z innych rodzajów samoobrony.

W 1937 roku Ocshepkov, podobnie jak wielu ludzi w tamtym okresie, został aresztowany i od tego momentu ślad po nim zaginął [Rudman 2003]. Niemniej jednak zdążył wiele zrobić dla nowopowstającego systemu sportowej samoobrony. Przede wszystkim wychował całą plejadę uczniów, którzy później z powodzeniem propagowali sportowe sambo. Wśród nich byli: Boris Sagatelian i Nikolai Galkovskiy, którzy wykładali samoobronę w katedrze sportów walki do 1941 roku. W Leningradzie (dzisiaj – Sankt Petersburg) – Ivan Vasiliev. W Moskwie – Anatolij Kharlampiev i Andrei Budzinskiy a w okręgu moskiewskim – Lev Turin. Na Ukrainie – Roman Shkolnikov. Po aresztowaniu Ocshepkova słowo jūdō nie było więcej używane do określenia tego rodzaju walki wręcz. Nowy rodzaj sportu nazywano jak już wcześniej wspomniano „walką w stylu wolnym”.

W 1938 roku odbyły się pierwsze towarzyskie zawody w „walce wolnego stylu”. Był to turniej z udziałem drużyn z pięciu miast, w którym zwycięstwo odnieśli reprezentanci Leningradu. W tym samym roku została założona federacja zawodników „wolnego stylu”. Na pierwszego jej prezydenta został wybrany wykładowca Wyższej Szkoły Milicji Andrei Rubanchik.

W listopadzie 1939 roku w Leningradzie odbyły się pierwsze mistrzostwa Związku Radzieckiego w nowej dyscyplinie sportu – „walka w stylu wolnym”. Zawody rozegrane zostały w ośmiu kategoriach wagowych. Udział w nich wzięło siedemdziesięciu zawodników. Rok później zorganizowane zostały drugie i ostatnie mistrzostwa Związku Radzieckiego w „walce w stylu wolnym”. Po przerwie spowodowanej działaniami wojennymi, w 1946 roku wznowiono rozgrywanie zawodów, ale już pod nową nazwą, jako mistrzostwa w sambo. Od tego czasu zawody w sambo zaczęto organizować regularnie każdego roku. Historia rozwoju sambo w Związku Ra-

dzieckim to plon wieloletniego trudu tysięcy entuzjastów tego sportu, którzy zakładali sekcje sportowe w niemalże wszystkich miastach tego ogromnego państwa. Do pionierów tego sportu oprócz wcześniej wymienionych należeli: Nikolai Galkovskiy, Ivan Vasiliev, Roman Shkolnikov, Lev Turin, Anatolij Kharlampiev i Evgeniy Chumakov.

Krótki rys historyczny rozwoju sambo sportowego na świecie

W 1966 roku w Stanach Zjednoczonych odbył się kongres Międzynarodowej Amatorskiej Federacji Zapasów (FILA), podczas którego została podjęta decyzja o uznaniu „sambo” jako dyscypliny sportowej o zasięgu międzynarodowym. W ramach FILA została utworzona komisja, która zajęła się sprawami rozwoju sambo na świecie [Enigmas 1997].

W 1967 roku w Rydze zostały zorganizowane pierwsze międzynarodowe zawody w sambo. W zawodach udział wzięli zawodnicy z Jugosławii, Japonii, Mongolii, Bułgarii i Związku Radzieckiego. Również w Rydze (1972) zostały rozegrane pierwsze mistrzostwa Europy. W następnym roku (1973) w Teheranie (Iran) odbyły się pierwsze mistrzostwa świata, w których uczestniczyli reprezentanci 11 państw. Natomiast pierwsze mistrzostwa świata wśród juniorów odbyły się w Madrycie w 1979 roku. Dwa lata później (1981) również w Hiszpanii odbyły się mistrzostwa świata kobiet. W 1984 roku „sambiści” opuścili Międzynarodową Federację Zapasów aby rok później założyć własną organizację. W 1985 roku w Bilbao (Hiszpania) powstała Międzynarodowa Amatorska Federacja Sambo (FIAS). Pierwszym prezydentem FIAS został wybrany Hiszpan – Fernando Comte. W tym samym roku FIAS została przyjęta w poczet członków Światowego Związku Sportów Nieolimpijskich (GAISF), a dyscyplina została włączona do programu światowych igrzysk sportów nieolimpijskich.

Aktualnie w skład Światowej Federacji Sambo wchodzi 44 państwa z 4 kontynentów. Na prezydenta światowej federacji – FIAS, na kadencję 2005–2009 został wybrany przedstawiciel USA David Rudman.

W Polsce dyscyplina sportowa sambo jest mało popularna i nieznaną szerszemu gronu ludzi.

Jak dotychczas nie odbyły się żadne oficjalne zawody w tej dyscyplinie. Niemniej jednak polscy zawodnicy judo startowali już w mistrzostwach starego kontynentu. W 1993 roku w Kaliningradzie odbyły się mistrzostwa Europy w sambo sportowym. W zawodach tych judoczka Joanna Majdan (AZS-AWF Gdańsk) zdobyła złoty medal, a jūdōka Radosław Laskowski (AZS-AWF Gdańsk) srebrny. W 2005 roku reprezentacja Polski złożona z zawodników jūdō i zapasów wywalczyła jeden brązowy medal (Magdalena Szałek – AZS AWF Wrocław) na odbywających się w Moskwie mistrzostwach Europy. W tym samym roku w Milovicach (Czechy) odbyły się pierwsze mistrzostwa krajów Unii Europejskiej, w których reprezentacja Polski kobiet i mężczyzn zajęła w klasyfikacji drużynowej drugie miejsce. Indywidualnie Polacy zdobyli 9 medali: M. Pacholak – złoto (w kategorii juniora); wśród seniorów złoty medal wywalczył K. Sułek, srebrne: M. Irek, M. Kręcielewski i J. Jaracz, a brązowy – A. Chmielewski. Wśród kobiet złoty medal zdobyła P. Raińczuk, a srebrne: J. Bednarska-Paluch i B. Krzywda. Trenerem reprezentacji był Wiesław Błach, a kierownikiem drużyny narodowej – Jarosław Bojarski.

Krótką charakterystyką dyscypliny

Sambo to system, w którym znalazły się najefektywniejsze: metody, sposoby, chwytów stosowane we wszystkich znanych w świecie systemach samoobrony. Jego wszechstronność i uniwersalność polega na nieograniczonej obfitości sposobów unieszkodliwiania przeciwnika.

Cały system samoobrony podzielony jest na: sambo bojowe i sportowe, a także na samoobronę poza sportem [Zeziulin 2005]. Zawody sportowe rozgrywane są zarówno w sambo bojowym, jak i sportowym. Sambo sportowe jest to walka wręcz, w której walczy się w „stójce” (pozycja wertykalna) i w „parterze” (pozycja horyzontalna).

Szczegółowe kryteria identyfikacji, tożsamości i klasyfikowania sportów walki przedstawione zostały obszernie w książce Romana M. Kaliny [2000].

W walce sambo występują różne formy walki: rzuty, chwytów, uderzenia. W sportowej odmianie sambo dozwolone jest stosowanie tylko rzutów i chwytów. Rzuty dzieli się (podobnie jak w judo) na nożne, ręczne, biodrowe i rzuty tzw. „poświęcenia”. Natomiast chwytów to: trzymania i dźwignie – stosowane na kończyny górne i dolne. Różnorodność sposobów pokonania przeciwnika stawia przed

ćwiczącymi duże wymagania w przygotowaniu psychomotorycznym. Przed zawodnikami sambo stawia się wysokie wymagania co do szeroko rozumianej sprawności psychofizycznej.

Sambo należy do dyscyplin acyklicznych, które charakteryzują się zmienną intensywnością wysiłków i częstą zmianą warunków walki. Należy do sportów niewymiernych, w których wynik nie może być zmierzony w centymetrach, kilogramach i sekundach. Walka sportowa w sambo trwa 5 minut rzeczywistego, efektywnego czasu walki, w który nie wlicza się przerw w walce. Dotyczy to zarówno mężczyzn jak i kobiet. W młodszych kategoriach wiekowych (od juniora młodszego) czas trwania pojedynku jest odpowiednio krótszy (juniorzy młodszy – 4 minuty, młodzicy – 3 minuty). Walka sambo jest wysiłkiem o zmiennej intensywności i różnym czasie trwania poszczególnych jej sekwencji [Błach i in. 2005].

Konkluzje

Z przeprowadzonych badań wynika, że system samoobrony sambo do połowy XX wieku upowszechniany był zwłaszcza w siłach zbrojnych i policji. Było to zapewne spowodowane ówczesną sytuacją polityczną w świecie i Europie. Wraz z „polityczną odwilżą” w stosunkach międzynarodowych, pojawił się wyraźniej trend komercyjny – kursy samoobrony z akcentem na walor użyteczny tego systemu. Jednocześnie coraz bardziej na znaczeniu zyskuje trend sportowy, element rywalizacji sportowej w samoobronie przestaje występować marginalnie, a staje się jednym z głównych celów jej praktykowania.

Konkludując można zatem zadać retoryczne pytanie: czy sambo to realna walka, sport czy droga?

BIBLIOGRAFIA

1. Błach W., Yeliseyev S., Igumienov W., Kulil N., Migasiewicz J., Podlivaeyev B., Seluyanov W., Tabakov S. (2005), *Koncepcja biologicznie celosobraznoy fizycznej podgotovky borcov sambo i dzjudo*. RPUKFSiT. Moskwa.
2. Cynarski W. J. (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
3. Enigmas P. (1997), *Uczities sambo*. Izdatielstwo Wilniuskowo Uniwersiteta.
4. Kalina R. M. (2000), *Teoria sportów walki*. Centralny Ośrodek Sportu. Biblioteka Trenera.
5. Tumanian G. S. (1997), *Sportivnaja borba*, Sowietiskij sport, cz. 1, Moskwa.
6. Rudman D. (2003), *Sambo-Selfdefence without Weapons from Viktor Spirydonov to Vladimir Putin*, Moskwa.
7. Zeziulin F. M. (2005), *Sambo. Teorija, Metodika, Praktika*, Wladimir.

Key words: art of defence, fighting, history of self-defence

SUMMARY

Sambo – is an acronym for the words in the Russian language “self defence without weapons”. Sambo was born in the Soviet Union in the den of the Special Forces, and during the period 1921–1991, when the USSR broke up, it became very popular. The word sambo became so famous that the citizens of Russia chose a Master of Sport in sambo and judo as a their President. The first notion of “self-defence without weapons” is to be found in the book entitled “Manual of Self-Defence without Weapons According to the System of JuJutsu” V. Spiridonov. It was written in 1927 and was sealed as confidential for NKVD agents only. Sambo is a system that consisted of the best methods, tricks, grips used in the all known systems of self-defence in the world. Sambo is a universal means of self-defence, in which even a weak person can find a useable technique. The whole Soviet system of self-defence consists of two parts, sportive and combat. Until when the USSR broke up, the combat techniques were secretive and deeply hidden from people. The same time the sportive part was satisfied with golden medals in sambo, judo and no-rules fighting. By 1921, Spiridonov constructed the core of a new system that consisted of the best Martial Arts of the time. He wrote: “the art of self-defence helps to become victorious by all existing means, that’s why during self-defence you cannot follow one sole system, which doesn’t encompass all the variety of scenarios and encounters in life, and it’s necessary to apply everything useful as long as it leads to victory”. For the first time in the history of self-defence he classified techniques and named them.